

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فصل سوم

انواع روشهای تحقیق

مقدمه

- چرا تحقیق باید انجام شود؟
- رمز موفقیت و توسعه یافتگی برخی کشورها چیست؟
- با چه روش و ابزاری باید تحقیق کرد؟
- پرسش های اصلی تحقیق چیست؟

• برخی محدودیت های تحقیق:

- ۱- روی آوری و استقبال ضعیف از تحقیق توسط دیگران یا مدیران سازمان ها، بواسطه تأخیر در تصمیم گیری (راهکارهای متناسب با شرایط واقعی جامعه)
- ۲- بی اعتمادی به دستاوردهای تحقیقاتی که ممکن است برای موضوع تحقیق از نظر زمانی در تصمیم سازی مدیران، انحراف ایجاد نماید.
- ۳- کاهش اعتبارات - کاهش منابع مالی سازمانی
- ۴- عدم نیاز مدیران به اطلاعات (بخصوص فراهم آمده از تحقیق)
- ۵- جهت تحقیقات به سمت پایان نامه نویسی

روش تحقیق

- دستیابی به هدفهای علم یا شناخت علمی میسر نخواهد بود ، مگر زمانی که با روش شناسی (Methodology) درست صورت پذیرد. به عبارت دیگر تحقیق از حیث روش است که اعتبار می یابد نه موضوع تحقیق .
- روشهای تحقیق به عنوان هدایتگر جستجوهای علمی در جهت دستیابی به حقیقت به شکلهای مختلف دسته بندی می شوند، مانند :

الف : اهداف تحقیق

ب: نحوه گردآوری داده ها

- هر کدام از این دسته بندیها در برگیرنده روشهای مختلفی هستند که کاربردها ، مزایا و معایب خاص خود را دارند . پژوهشگر باید توجه داشته باشد که اعتبار دستاوردهای تحقیق به شدت تحت تأثیر اعتبار روشی است که برای تحقیق خود برگزیده است.

روابط سه گانه: هدف، روش، ابزار → روش → هدف

اهمیت روش تحقیق

- انتخاب روش، یک کار کلیدی در فرآیند تحقیق به حساب می آید. بنابراین، نیاز دارید تا با کاربردهای هر یک از روشها و نقاط ضعف و قوت آنها برای موضوعات متفاوت تحقیق آشنا شوید و مهارتهای خود را در مورد روشها و تکنیکهای مختلف تحقیق توسعه دهید.
- روش تحقیق با ماهیت موضوع و نوع شناخت مورد انتظار ارتباط کامل دارد.
- بنابراین، آشنائی با انواع شناخت از دیدگاه معرفت شناسی برای محقق ضروری است.
- شما چند نوع شناخت می شناسید؟

انواع شناخت و رابطه آن با روش شناسی

- شناخت حسی
- شناخت علمی
- شناخت شهودی
- شناخت عقلی
- شناخت فلسفی
- شناخت ایحایی (وحيانی یا الهام کردن)

تعریف شناخت علمی

- شناخت علمی مجموعهٔ منظم و سازمان یافته از اطلاعات و معلومات در بارهٔ واقعیت‌های خارجی است که با روش معین و سنجیده، موسوم به روش علمی، به دست می‌آید.
- چنین شناختی انسان را قادر به پیش بینی و تنظیم نقشه برای آینده می‌کند و مداخلهٔ او را در واقعیت‌های خارجی ممکن می‌سازد.
- شناخت علمی نیازمند تبیین (explanation) است. لذا طرز تفکر یا فلسفهٔ دانشمندان در تجارب علمی آنان دخالت می‌کند.

تعریف شناخت فلسفی

- شناخت فلسفی محصول فلسفیدن یا نوعی جهان بینی است .
فلسفیدن حالتی است که در آن تمام نیروهای جسمی و روحی انسان برای شناختن اشیا، امور و پدیده ها متمرکز می شود. در این صورت با بررسی و تبیین انتقادی از تمام معلومات خود به صورت یک کل مرتبط به بینش کلی در باره خود و جهان پرداخته و ارتباط آنها با یکدیگر را بیان می نماید. این بینش کلی همان جهان بینی یا فلسفه زندگی انسان است.

کدام روش بهترین است؟

- بهترین روش تحقیق را چه با استفاده از تجربه و چه از راه منطقی و استدلال عقلی نمی توان تعیین کرد.
- روشهای تحقیق را نمی توان درجه بندی کرد و یکی را بالاتر از دیگری قرار داد.
- تنها چیزی که می توانیم، انجام دهیم این است که ویژه گیهای خاصی را که هر یک از روشها یا رویکردها بر پایه آنها استوارند، به صراحت و روشنی بیان کنیم.
- انتخاب بهترین روش صرفاً پرسیدن یک سؤال فنی یا عملی در باره روشها نیست (مثلاً از مصاحبه استفاده کنم یا مشاهده یا آزمایش یا پرسشنامه؟).

کدام روش بهترین است؟ (ادامه)

- ریشه های استفاده از این ابزارهای تحقیق در پاسخ سؤالهای عام تر فلسفی نهفته است (مثلاً ما واقعیت اجتماعی را چگونه درک می کنیم و مناسبترین راه مطالعه آنها کدام است).
- چه نیاز دارید یا چه می خواهید پیدا کنید؟
- علاقه مند به قیاس نظام مند و معیار هستی یا می خواهید پدیده یا موقعیتی را با تمام جزئیات آن مطالعه کنید؟
- چه مهارتهایی دارید؟
- ادبیات موضوع را بررسی کرده اید، محققان دیگر با این موضوع چگونه برخورد کرده اند؟

کدام روش بهترین است؟ (ادامه)

- یک تمایز کلیدی میان «روش» (method) و «روش شناسی» (methodology).
- «روش» به طور اصولی با نحوه جمع آوری اطلاعات و تنظیم و طبقه بندی داده ها مربوط است. در حالی که «روش شناسی» بیشتر معنای فلسفی دارد و به رویکرد و انگاره یا پارادایم (paradigm) پایه ای تحقیق دلالت دارد.
- بنابراین، استفاده از یک روش در پارادایم کیفی دارای مبنا و منظور خاصی است و داده های آن با داده های روشی که در یک انگاره یا پارادایم کمی به کار گرفته می شود، بسیار متفاوت خواهد بود.

کدام روش بهترین است؟ (ادامه)

• به خاطر داشته باشید:

- روشهای متفاوت تحقیق، دانش متفاوتی در باره پدیده مورد مطالعه تولید می کنند.

- پس، سؤال « کدام روش بهترین است؟ » تنها سؤالی در باره روش نیست، بلکه یک سؤال گسترده روش شناختی است که جنبه فلسفی هم دارد.

هدف از مطالعه روش تحقیق:

آشنایی به راه و روش کشف مجهولات (کاربردی)

آشنایی به راه و روش دستیابی به حقایق (نظری)

آشنا شدن با روش های علمی تحقیق از طریق مطالعه مطالب نظری و کسب تجربیات عملی

آشنا شدن با مسائل و مشکلاتی که در طی انجام یک تحقیق وجود دارند

کسب آمادگی لازم برای انجام طرح های تحقیقاتی

هدف از مطالعه روش تحقیق

طرح چند سؤال در باره تحقیق

• پاسخ به این سؤالات، شما را به واکنش و اندیشیدن در باره مسائل روش شناختی وامی دارد:

- ۱- هدف اصلی و مفاهیم اصلی تحقیق شما چیست و کدام اند؟
- ۲- چگونه آنها را عملیاتی می کنید؟
- ۳- جستارها یا مسائل اصلی تحقیق شما چیست؟
- ۴- نقش شما در فرآیند تحقیق چیست؟
- ۵- عقیده شما در باره ماهیت دانش چیست؟
- ۶- معیار شما برای داوری در مورد کیفیت تحقیق تان چیست؟
- ۷- آیا فکر می کنید ارزشهای شما در فرآیند تحقیق تأثیر دارد؟

پاسخ به این سؤالات شمارا به واکنش و اندیشیدن در باره مسائل
روش شناختی وامی دارد.

۸- جایگاه اخلاق در تحقیق شما کجاست؟

۹- برای تنظیم گزارش نهایی تحقیق از چه لحن، طرز بیان و
شیوه نگارشی استفاده می کنید (یا به شما سفارش شده که
استفاده کنید)؟

۱۰- سرفصل محتوای رساله یا پایان نامه یا گزارش تحقیق
(پروپوزال) خود را نوشته اید؟ (شامل کلیه بخشها، فصول و
عنوانهای فرعی با همه جزئیات). این کار کمک می کند تا
دریابید که طرح کلی یا پروپوزال شما تا چه حد واقع گرایانه
تهیه شده است.

پاسخ به این سؤالات شمارا به واکنش و اندیشیدن در باره مسائل روش شناختی وامی دارد.

۱۱- به نظر خودتان یا استاد، مدیر یا همکارانتان چه موارد یا مسائل اساسی دیگری نیاز دارید که در باره تحقیق یاد بگیرید؟

۱۲- آیا ابتدا باید دانش فنی لازم را در باره اندازه گیری، طراحی و روشهای آماری و مقداری یا رویکردهای کیفی بیاموزید، یا باید کل برداشتها و فرضیات موجود خود را در باره ماهیت تحقیق بازنگری کنید؟

پاسخ به این سؤالات شمارا به واکنش و اندیشیدن در باره مسائل روش شناختی وامی دارد.

۱۳- آیا می توانید در تحقیق خود از چند روش بهره بگیرید؟

۱۴- مخاطب تحقیق شما کیست؟

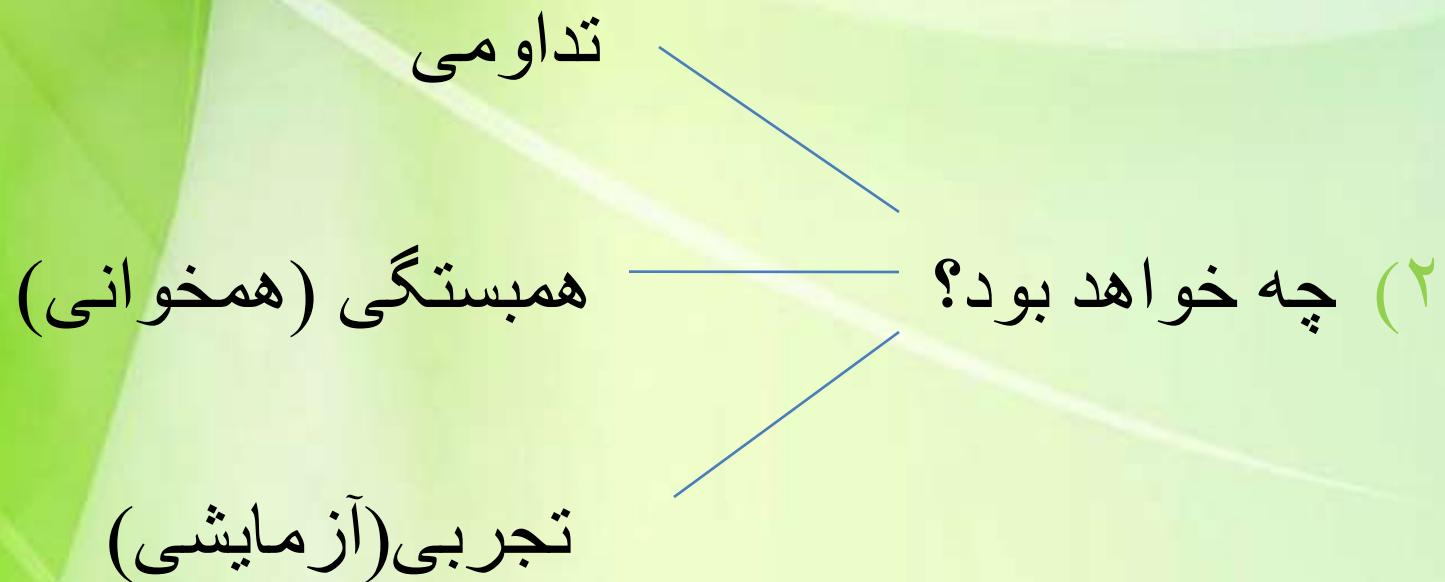
۱۵- نتایج تحقیق شما برای چه کسانی یا مؤسساتی مهم است؟

- استاد راهنما، مسؤلان دانشگاه یا مؤسسه محل تحصیل، مدیران دولتی، تأمین کنندگان مالی یا کمیته سیاست گذاری، طرفداران یک تفکر خاص و یا جامعه علمی و پژوهشی؟

طبقه بندی روشهای تحقیق بر اساس پنج پرسش اصلی

طبقه بندی روشهای تحقیق بر اساس پنج پرسش اصلی

طبقه بندی روشهای تحقیق بر اساس پنج پرسش اصلی

۳) چرا چنین بوده است؟ علی (پس از وقوع)

۴) چه بوده است؟ تاریخی

۵) چگونه است؟ تحلیلی (کتابخانه ای)

دسته بندی کلی روشهای تحقیق

✓ روش تحقیق کتابخانه ای: (desk work)

موضوع تحقیق از ابتدا تا انتها متکی بر منابع کتابخانه ای است.
روش های تحقیق تاریخی و تحلیلی

✓ روش تحقیق میدانی: (field work)

ارتباط رویاروی و مستقیم محقق با پدیده های مورد مطالعه
روش های تحقیق توصیفی، موردی، پیمایشی، تداومی مقطعی،
همبستگی، علی، تجربی، مشاهده ای

انواع تحقیق (از دیدگاههای مختلف)

محققین و پژوهشگران مقوله تحقیق را از دیدگاه های مختلف بررسی و عنوان نموده اند که در زیر به موارد آن اشاره می گردد.

- تحقیق نظری (Pure or Theoretical research)، تحقیق کاربردی (Applied research) و تحقیق راهبردی (Strategic research).

- تحقیق توصیفی (descriptive)، تحقیق تبیینی (explanatory) و ارزیابی (evaluation).

- تحقیق آزاد (market research) و تحقیق آکادمیک (academic research).

انواع تحقیق (از دیدگاههای مختلف)

- تحقیق اکتشافی (exploratory)، تحقیق آزمایشی (experimental or testing out) و حل مشکل (problem solving).

- تحقیق پنهانی یا ناآشکار (covert)، تحقیق رقابتی (adversarial) و مبتنی بر همکاری (collaborative).
- تحقیق بنیادی (basic)، کاربردی، ابزاری، مشارکتی و عملیاتی

انواع روشهای تحقیق

دکتر سید عباس زاده، روشهای علمی
تحقیق (در علوم انسانی)

- توصیفی
- موردی
- زمینه یابی (پیمایشی)
- مشاهده ای
- تداومی مقطعی
- همبستگی (همخوانی)
- تجربی، نیمه تجربی
- علی - مقایسه ای
- تاریخی
- تحلیلی

دکتر سیاوش خلیلی، روشهای تحقیق (در
علوم انسانی)

- تاریخی
- توصیفی
- موردی و زمینه ای
- تداومی و مقطعی
- همبستگی و همخوانی
- علی یا پس از وقوع
- تجربی حقیقی
- نیمه تجربی

انواع روشهای تحقیق (ادامه)

روش تاریخی روش کتابخانه ای روش تحلیل محتوا	۱- روش تاریخی - کتابخانه ای	انواع روش تحقیق
- روش توصیفی - روش پیمایشی - روش علی - مقایسه ای - روش همبستگی - روش تداومی و مقطعی - روش موردی	۲- روش میدانی - توصیفی	
۳- روش شبه تجربی و نیمه تجربی (شبه آزمایشی و نیمه آزمایشی)		
۴- روش تجربی حقیقی		

دسته بندی انواع تحقیق

تشخیص نوع تحقیق به محقق کمک می نماید تا در انتخاب روش های مناسب تحقیق مناسبتر عمل نماید. دسته بندی تحقیقات عموماً به صورت قراردادی و به منظور تسهیل در تشخیص نوع تحقیق ذکر شده می شود. به طور کلی طبقه بندی تحقیقات علمی به شرح زیر انجام می شود:

- **الف) طبقه بندی براساس هدف:** در این طبقه بندی عموماً پژوهش هارا در دو گروه زیر دسته بندی می کنند:
- ۱- **تحقیق بنیادی** (Basic or fundamental research) که هدف این تحقیق شناخت علمی پدیده ها و روابط بین آنهاست. و بر مبنای:
 - آزمون نظریه ها،
 - تبیین روابط و پدیده ها
 - نظریه پردازی،
 - و بالاخره تولید دانش و بررسی نظریه تحول تاریخ است.
- ۲- **تحقیق کاربردی** (Applied research) که هدف از آن توسعه دانش در یک زمینه خاص بوده که به وسیله آن نیازی مشخص و شناخته و برطرف گردد.

دسته بندی انواع تحقیق

- **(ب) طبقه بندی بر اساس ماهیت و روش :** در این طبقه بندی روش انجام تحقیق مبنای دسته بندی است:

۱- **تحقیق توصیفی (Descriptive research)** هدف این تحقیق توصیف عینی ، واقعی و منظم خصوصیات یک موقعیت یا یک موضوع است. در این نوع تحقیق توصیف عینی و واقعی رویدادها و حوادث و خصوصیات یک موقعیت با استفاده از اطلاعات آماری و یا چگونگی رابطه عوامل از طریق طبقه بندی و تحلیل اطلاعات بدست می آید.

۲- **تحقیق همبستگی (همخوانی) (Correlative research)** هدف این تحقیق به مطالعه روابط موجود بین دو متغیر یا دو پدیده توجه می شود. بررسی رابطه همخوانی تغییرات در یک یا چند عامل با تغییرات یک یا چند عامل دیگر، بدون اینکه چنین رابطه ای به عنوان رابطه علت و معلولی به حساب آید

۳- **تحقیق موردی یا زمینه ای (Case and field study research)** هدف این تحقیق بررسی جنبه های خاصی از پدیده های معین است. هر زمان محقق قصد پژوهش در موردی خاص و یا زمینه ای ویژه را داشته باشد. در این روش ، تصویری جامع و گسترده در موردی ویژه ارائه می نماید و پژوهشگر تمام مواردی که در زمینه ای خاص مطرح است را مورد تجزیه و تحلیل قرار می دهد.

دسته بندی انواع تحقیق

- ۴- **تحقیق تداومی و مقطعی** : (Developmental and cross sectional research) هدف محقق در این تحقیق درک و شناخت تغییرات در طول زمان است. در این نوع تحقیق بررسی تغییر و تحولات پدیده ای در طول زمان نسبتاً زیاد انجام می گیرد. اگر این بررسی در برهه زمانی کوتاه و بصورت عرضی باشد، تحقیق مقطعی می باشد.
- ۵- **تحقیق علی (پس از وقوع):** (Casual or expose fact research) در این نوع پژوهش به بررسی وضعیت و شرایطی پرداخته می شود که به سبب وقوع حوادث قبلی به وجود می آیند و به طور معمول پس از رویداد و یا اتفاق مشخص انجام می پذیرد.
- ۶- **تحقیق علی - مقایسه ای** : (Casual comparison research) در این تحقیق پژوهشگر علل احتمالی متغیر وابسته را مورد مطالعه قرار می دهد.

دسته بندی انواع تحقیق

- **ج) تحقیق پیمایشی یا زمینه یابی (Survey research)** عبارت است از مشاهده پدیده ها به منظور معنا دادن به جنبه های مختلف اطلاعات جمع آوری شده. تحقیق پیمایشی برای مطالعه: - ماهیت یا ویژگیهای اشیاء،
 - امور و پدیده ها،
 - شرایط و روابط موجود میان آنها
 - و یا چگونگی وضعیت موجود
 - و همچنین سنجش آراء و افکار.این تحقیق به سه دسته طبقه بندی می شود:
- **۱- روش مقطعی (Cross sectional)** این روش به منظور گردآوری داده ها در باره یک یا چند صفت در یک مقطع از زمان از طریق نمونه گیری انجام می شود.
- **۲- روش طولی (Longitudinal)** در این روش داده ها در طول زمان های مختلف گردآوری می شود تا تغییرات بر حسب زمان بررسی شود.
- **۳- روش دلفی (Delphi technique)** اگر محقق بخواهد در باره اتفاق نظر یک جمع صاحب نظر در باره یک موضوع خاص از طریق رتبه بندی درجه اهمیت آن به بررسی پردازد از این روش استفاده می کند.

دسته بندی انواع تحقیق

- **(د) تحقیق ارزشیابی (Evaluating research)** در این تحقیق از خود پدیده فراتر رفته و اثر گذاری آن را در ارتباط با پدیده های دیگر مورد بررسی قرار می دهیم.
- **(ه) تحقیق از نوع برآوردی: (Estimating research)** این تحقیق بیشتر جنبه کمی دارد و جنبه های مختلف یک پدیده را مورد بررسی قرار می دهد.
- **(و) تحقیق تاریخی: (Historical research)** این تحقیق به منظور بررسی موضوع معین که در گذشته و در یک مقطع زمانی مشخص اتفاق افتاده انجام می شود.
- **(ز) تحقیق تجربی یا آزمایشی: (Experimental research)** در این تحقیق، محقق روش ها یا شرایط محیطی خاصی را دست کاری می کند یا مورد آزمایش قرار می دهد تا چگونگی تأثیر این تغییرات را در شرایط یا رفتار گروه و نمونه، مورد مطالعه قرار دهد.

خسته نباشید